

De misdaadparadox

(1) Stel, je woont in een grote stad en bent een jaar of 25. Je rekent er niet op, maar je weet dat het een keer kan gebeuren: je fiets wordt gestolen, er wordt bij je ingebroken of je wordt op straat beroofd en zelfs bedreigd met een mes. Als het jou gebeurt, ben je geschokt over hoe erg het is. De impact is onverwacht groot en de klap ijlt lang na. Maar je bent er niet verbaasd over dát het is gebeurd. Of, stel, je bent zestig en je woont in een boerderij op het platteland. De deur zit meestal niet op slot. Je kent iedereen in het dorp. En dan wordt er ingebroken. Je bent geschokt: iemand is in je huis geweest en heeft aan je spullen gezeten. De impact is groot. Maar daarbij komt dat je er verbaasd over bent dát het is gebeurd.

(2) De criminaliteit in Nederland daalt al jaren. Toch voelt een meerderheid van de bevolking zich onveiliger dan tien jaar geleden. Hoe is dat te verklaren? Naarmate er minder criminaliteit is in je omgeving, neemt de tolerantie af voor wat er gebeurt. Zo beschrijven criminologen de 'veiligheidsparadox'. Die paradox werd in 2002 in het boek *De veiligheids-utopie* beschreven door criminoloog Hans Boutellier. De paradox verklaart hoe het kan dat het volgens de cijfers al jaren veiliger wordt in Nederland, maar dat mensen zich niet veiliger voelen.

(3) Criminaliteit en veiligheid zijn geen statische begrippen. Ze veranderen en zijn onderhevig aan modes. In de jaren vijftig en zestig werd nog actief opgetreden tegen souteneurs en uitbaters van bordelen. Vanaf 2000 kun je in Nederland legaal een bordeel runnen. Het omgekeerde geldt voor de verkoop

45 van paddo's. Tien jaar geleden werden overal in het land smartshops geopend die legaal hallucinogene paddenstoelen konden verkopen. Maar sinds de minister voor Gezondheidszorg in 50 december 2008 het paddoverbod heeft ingevoerd, is het verkopen ervan strafbaar. Ook de beleving van criminaliteit verandert. Veroorzaken scheldende hangjongeren overlast of bedreigen ze 55 buurtbewoners?

(4) Vrijwel dagelijks worden cijfers gepubliceerd over misdaad, gedetineerden en recidive. Er zijn echter slechts enkele langlopende onderzoeken naar criminaliteit die iets zeggen over structurele ontwikkelingen. Misschien wel de belangrijkste is de slachtofferenquête. Sinds 1980 vraagt het Centraal Bureau voor de 60 Statistiek (CBS) mensen of zij het afgelopen jaar te maken hebben gekregen met criminaliteit. "De introductie van die enquête is symbolisch voor een verandering in het denken over criminaliteit", zegt Bert Berghuis, 65 raadadviseur bij het ministerie van Justitie. Hij verzamelt en analyseert al decennia criminaliteitscijfers. "Tot het midden van de jaren zeventig was er 70 eigenlijk heel weinig aandacht voor slachtoffers van criminaliteit. De dader was altijd het uitgangspunt: die moest opgepakt en gestraft of behandeld worden. Het slachtoffer stond daar 80 helemaal buiten." Nu hebben slachtoffers spreekrecht in de rechtszaal. Maar de introductie van de slachtofferenquête markeert niet alleen een kentering in het denken over criminaliteit. Bijna dertig jaar na de introductie zijn deze gegevens een belangrijk uitgangspunt voor beleidsmakers en wetenschappers. De politie baseert

er deels haar prioriteiten op, en voor wetenschappers zijn deze cijfers vaak het beginpunt van onderzoek.

(5) Toeval of niet, het jaar na de moord op Pim Fortuyn¹⁾ in 2002 beginnen de criminaliteitscijfers in Nederland te dalen. Steeds minder mensen zeggen tegen de enquêteurs van het CBS dat ze slachtoffer zijn geweest van lichte of zware criminaliteit. De criminaliteitscijfers zijn inmiddels zelfs gedaald tot ver onder het niveau van 1980, toen men voor het eerst grote groepen mensen enquêteerde. Als je aan mensen vraagt of het in Nederland veiliger is dan tien jaar geleden, blijkt echter dat een meerderheid van de bevolking zich in Nederland onveiliger voelt. De cijfers over het onveiligheidsgevoel zijn weliswaar ook gedaald en liggen nu op het laagste niveau sinds 1991, maar nog altijd denkt meer dan de helft van de Nederlanders dat het hier onveiliger wordt.

(6) Ook de politiecijfers (de aantallen aangiftes) lijken het beeld te bevestigen dat de criminaliteit sinds een piek in 2002 daalt. “Dat kan een indirect gevolg zijn van de moord op Pim Fortuyn”, zegt onderzoeker Roel Jennissen van het WODC, het onderzoekscentrum van het ministerie van Justitie. Na de parlementsverkiezingen van 2002 kwam er veel aandacht voor blauw op straat, op managers bij de politie werd gekort en in een stad als Rotterdam werd veiligheid topprioriteit.

(7) Maar bij alle cijfers die wijzen op een afname van criminaliteit, zijn kanttekeningen te maken. Zo schieten slachtofferenquêtes op een belangrijk punt tekort: allochtonen en jongeren doen er minder vaak aan mee. ‘Onder-rapportage’ noemen criminologen dat. Een groot deel van de criminaliteit komt in geen enkele statistiek terecht, doordat mensen denken dat het geen zin heeft aangifte te doen. Of doordat de criminaliteit door niemand anders

dan andere criminelen wordt opgemerkt. Criminelen die elkaar onderling belazeren, doen geen aangifte. Maar ook de gegevens die er wel zijn, zijn niet altijd makkelijk te interpreteren, vertelt Ido Weijers, bijzonder hoogleraar jeugdrechtspleging aan de Universiteit Utrecht. Hij doet onderzoek naar jeugdige veelplegers in Utrecht. “De verdeling van geweld in categorieën is subjectief. Waar ligt de grens tussen een klap geven en mishandelen? Die is voor iedereen anders en speelt dus een rol bij de interpretatie van informatie uit slachtofferenquêtes.”

(8) Uit alle cijfers komt één ding helder naar voren. De gevoelens van onveiligheid worden vooral veroorzaakt door jongeren en geweld op straat. Uit onderzoek van TNS NIPO uit 2008 blijkt bijvoorbeeld dat agressie, zinloos geweld, jeugd en hangjongeren het meest worden genoemd als redenen voor het toegenomen gevoel van onveiligheid. Die gevoelens zijn niet irrealistisch en hebben zeker niet alleen te maken met afgenomen tolerantie. “Als je wat preciezer kijkt naar de aangiftes bij de politie”, zegt Jennissen van het WODC, “blijkt dat de algehele daling van criminaliteit vooral komt door de afname van het aantal inbraken en diefstallen (vermogensdelicten).” Daarvoor zijn drie logische verklaringen: auto’s en woningen zijn steeds beter beveiligd – mensen nemen autoradio en TomTom mee de auto uit –, het aantal heroïneverslaafden is gedaald en, meer recentelijk, veelplegers worden strenger gestraft.

(9) Maar tegenover het dalend aantal diefstallen en inbraken staat een stijgend aantal meldingen van geweld. En juist het gebruik van geweld schokt de samenleving en geeft burgers een onveilig gevoel. Wat verder opvalt, is dat de jeugdcriminaliteit de afgelopen jaren – tegen de trend in – stijgt. Ook

die vorm van criminaliteit geeft relatief veel zichtbare overlast voor de samenleving: uitgaansgeweld en straat-criminaliteit hebben een grotere impact dan delicten als drugssmokkel en financiële fraude, die op het oog slachtofferloos lijken.

190
195
200
(10) Kunnen die twee ontwikkelingen verklaren waarom een meerderheid van de Nederlanders denkt dat Nederland minder veilig is dan tien jaar geleden? Het is een bekend gegeven dat jongeren de belangrijkste daders én slachtoffers zijn van criminaliteit.

Crimineel gedrag begint vaak in de puberteit en bereikt een piek als de jongeren tussen de achttien en twintig jaar zijn. Om dit in beeld te brengen, gebruiken criminologen de 'age-crime curve'. In zo'n grafiek is te zien op welke leeftijd de meeste mensen uit een bepaalde groep crimineel actief zijn.

205
210
215
220
225
230
(11) Stijgt de jeugdcriminaliteit wel echt zoals de politiecijfers suggereren? Er is langlopend onderzoek waaruit blijkt dat jongeren níét criminelere zijn dan twee decennia geleden. Het WODC vraagt sinds 1986 aan jongeren of zij zich schuldig hebben gemaakt aan overtredingen of criminaliteit zoals zwartrijden, diefstal of iemand verwonden. Uit die rapportages blijkt volgens criminoloog André van der Laan van het WODC dat crimineel gedrag onder jongeren redelijk stabiel op een hoog niveau ligt: "Gemiddeld zegt bijna 40 procent van de jongeren betrokken te zijn geweest bij één of meerdere vormen van criminaliteit, maar daarbij moet je in je achterhoofd houden dat jongeren graag stoer doen. We gaan ervan uit dat vooral lichtere vergrijpen worden overdreven. Tegelijk zullen jongeren zwaardere vergrijpen eerder verzwijgen."

235
(12) Wat is waar: blijft de criminaliteit onder jongeren stabiel, zoals het WODC van jongeren zelf hoort, of

240
245
250
255
260
265
270
275
280
duidt het toegenomen aantal aangiftes tegen jongeren toch op een steeds criminelere wordende jeugd? De stijging van het aantal jongeren dat als verdachte wordt aangemerkt, kan volgens Van der Laan voortkomen uit meer aandacht van de politie. Ook de normen over wat aanvaardbaar gedrag is en wat niet, veranderen. Wetenschappers spreken in dit verband wel over het criminaliseren van kattenkwaad. "Dat zien we terug in de cijfers over jeugdcriminaliteit", stelt Van der Laan.

(13) Deze zienswijze wordt bevestigd door hoogleraar Weijers. Hij vindt dat harder wordt opgetreden tegen kleinere vergrijpen, bijvoorbeeld in het onderwijs. "Steeds meer scholen bewaken niet meer zelf de orde, maar spreken af met de politie dat die snel komt als er ruzie is. Dat betekent dus dat het schoolplein tot openbare ruimte wordt gebombardeerd en dat een vechtpartij met een bloedneus al heel snel als 'openlijke geweldpleging' de statistieken ingaat." Incidenten die vroeger werden afgedaan met een gesprek (al dan niet in aanwezigheid van de ouders) kunnen nu strafzaken worden. Het aantal 'flutzaken', zo rapporteren parketsecretarissen van het Openbaar Ministerie²⁾, is daardoor enorm toegenomen. Volgens Weijers is het gevolg dat jonge kinderen een strafblad krijgen voor dingen die niet of nauwelijks als criminaliteit kunnen worden gekwalificeerd. Relatief normaal gedrag van jongeren wordt 'gecriminaliseerd'.

(14) Het lijkt erop dat gevoelens van onveiligheid niet alleen worden veroorzaakt doordat vaker geweld wordt gebruikt en jongeren criminelere zijn. Er wordt ook minder getolereerd: de politie wordt sneller ingeschakeld. En dat is in lijn met de paradox van Boutellier.

naar: Jan Meeus en Merel Thie
uit: NRC Handelsblad, 14 november 2009

- noot 1 Pim Fortuyn (1948-2002) was een Nederlands politicus voor PvdA, VVD, Leefbaar Nederland en tot slot Lijst Pim Fortuyn. Fortuyn werd in mei 2002 vermoord.
- noot 2 Het Openbaar Ministerie (OM) vormt samen met de rechters de rechterlijke macht en bepaalt wie voor de rechter moet verschijnen, en voor welk strafbaar feit.

Tekst 1 De misdaadparadox

- 1p 1 Welke uitspraak over alinea 1 van de tekst 'De misdaadparadox' is juist, gelet op de eerste vijf alinea's van deze tekst?
Alinea 1 laat zien dat
- A de begrippen 'criminaliteit' en 'veiligheid' door de jaren heen zijn veranderd.
 - B mensen criminaliteit minder accepteren naarmate hun omgeving veiliger is.
 - C oudere mensen criminaliteit anders ervaren dan jongere mensen.
 - D stadsbewoners zich minder van criminaliteit aantrekken dan plattelandsbewoners.

- 1p 2 Met welke combinatie van begrippen kan de inhoud van alinea 3 het beste getypeerd worden?
- A argument - weerlegging
 - B definitie - toelichting
 - C stelling - onderbouwing
 - D verschijnsel - voorwaarden

De tekst 'De misdaadparadox' kan onderverdeeld worden in zes delen. Deze achtereenvolgende delen kunnen voorzien worden van de volgende kopjes:

- 1 Stijging van gevoel van onveiligheid
- 2 Benadering van criminaliteit en veiligheid
- 3 Terugloop in criminaliteitscijfers
- 4 Nuancering van criminaliteitscijfers
- 5 Vraagtekens bij stijging jeugdcriminaliteit
- 6 Conclusie betreffende onveiligheidsgevoelens

- 1p 3 Bij welke alinea begint deel 2?

- 1p 4 Bij welke alinea begint deel 3?

- 1p 5 Bij welke alinea begint deel 5?

"De introductie van die enquête is symbolisch voor een verandering in het denken over criminaliteit." (regels 67-70)

- 3p 6 Formuleer de onderbouwing voor deze uitspraak.
Baseer je antwoord op gegevens uit alinea 4.
Gebruik maximaal 20 woorden.

tekstfragment 1

Harde hand of zachte dwang?

Nederland kende lange tijd een mild strafklimaat. Na de Tweede Wereldoorlog geloofden christelijke en sociaal-democratische denkers in de opbouw van een gemeenschap waarin misdaad goeddeels zou zijn uitgebannen, schrijft de sociaal-psycholoog Hans Boutellier in zijn boek *De Veiligheidsutopie*. Als de welvaart steeg, hoefde niemand meer te stelen. En als de samenleving rechtvaardig was, zou agressief gedrag verdwijnen, omdat niemand zich vernederd hoefde te voelen.

Bij een misdrijf had ook de gemeenschap een beetje gefaald: zij was niet bij machte gebleken het dwalende individu op het rechte pad te houden. Zowel christenen als socialisten hadden een zekere compassie met de dader. Voor christenen was hij een zondaar die van zijn dwalingen moest worden genezen. Voor socialisten een slachtoffer van een onrechtvaardig systeem.

naar: P. Giesen, de Volkskrant, 16 januari 2010

In tekstfragment 1 wordt anders gesproken over de dader dan in alinea 4 van de tekst 'De misdaadparadox'.

- 3p 7 Leg dit verschil uit.
Gebruik maximaal 30 woorden.
- 2p 8 In alinea 4 wordt positief gesproken over de slachtofferenquête.
Citeer een zin uit het tekstgedeelte van de alinea's 5 tot en met 7 waarin juist sprake is van directe kritiek op die enquête.
- 1p 9 Wat is het gevolg van onderrapportage, gelet op alinea's 6 en 7?
Het gevolg van onderrapportage is dat
- A allochtonen en jongeren minder vaak geënquêteerd worden.
 - B de slachtofferenquêtes duidelijk aantoonbare fouten bevatten.
 - C de statistieken een minder reëel beeld geven van de criminaliteit.
 - D zelden aangifte gedaan wordt van een gepleegde misdaad.
- 1p 10 Met welk begrip kan de functie van alinea 6 ten opzichte van alinea 5 het beste benoemd worden?
- A gevolg
 - B samenvatting
 - C tegenstelling
 - D uitwerking

- 1p 11 Met welk begrip kan de functie van alinea 8 ten opzichte van de voorafgaande alinea's het beste benoemd worden?
- A constatering
 - B gevolg
 - C samenvatting
 - D voorbeeld

“Die gevoelens [van onveiligheid] zijn niet irreëel en hebben zeker niet alleen te maken met afgenomen tolerantie.” (regels 163-165).

- 1p 12 Welk type argumentatie gebruiken de schrijvers in alinea 9 om dit standpunt te ondersteunen?
- argumentatie op basis van
- A autoriteit
 - B onderzoeksbevindingen
 - C vermoedens
 - D vooroordelen

“Kunnen die twee ontwikkelingen verklaren waarom een meerderheid van de Nederlanders denkt dat Nederland minder veilig is dan tien jaar geleden?” (regels 194-198)

- 2p 13 Welke twee ontwikkelingen worden bedoeld?
- Nummer je antwoorden.

“Wetenschappers spreken in dit verband wel over het criminaliseren van kattenkwaad. ‘Dat zien we terug in de cijfers over jeugdcriminaliteit’, stelt Van der Laan.” (regels 244-249)

- 3p 14 Leg uit wat het verband is tussen het criminaliseren van kattenkwaad en de cijfers over jeugdcriminaliteit.
- Baseer je antwoord op alinea's 12 en 13.
- Gebruik maximaal 20 woorden.

- 1p 15 Welk type argumentatie gebruiken de schrijvers in alinea 13 vooral om deze zienswijze te ondersteunen?
- argumentatie op basis van
- A autoriteit
 - B controleerbare feiten
 - C vermoedens
 - D waardeoordelen

tekstfragment 2

“Veel mensen zijn bezorgd omdat ze denken dat de jeugdcriminaliteit toeneemt. Dat is absoluut niet zo. Wel lijkt een kleine categorie autochtone jongeren gewelddadiger te worden: hooligans die onder invloed van alcohol en pillen over de schreef gaan. Zij krijgen forse straffen, net als bijvoorbeeld tasjesdieven.”

naar: de Volkskrant, 17 december 2009

In alinea 12 van ‘De misdaadparadox’ wordt de vraag gesteld of de criminaliteit onder jongeren stabiel blijft of dat de jeugd toch criminelere wordt.

- 4p 16 Leg uit hoe het antwoord op deze vraag in tekstfragment 2 past bij het antwoord op deze vraag in alinea’s 12 en 13 van ‘De misdaadparadox’.
Betrek beide teksten in de formulering van je antwoord.
Geef geen voorbeelden.
Gebruik maximaal 45 woorden

In de tekst ‘De misdaadparadox’ komen geregeld onderzoekscijfers voor.

- 1p 17 Hoe kan de algehele houding van de schrijvers tegenover onderzoekscijfers, zoals die blijkt uit deze tekst, het beste getypeerd worden?
- A Onderzoekscijfers bevatten ‘harde feiten’ omtrent veiligheid, maar dienen met wantrouwen benaderd te worden.
 - B Onderzoekscijfers weerspiegelen de werkelijkheid omtrent veiligheid en zijn dus beleidsbepalend.
 - C Onderzoekscijfers zijn belangrijk voor de benadering van veiligheid, op voorwaarde dat ze door ervaringsdeskundigen gesteund worden.
 - D Onderzoekscijfers zijn onmisbaar voor het denken over veiligheid, maar behoeven soms nuancering.
- 1p 18 Wat is de hoofdvraag waarop de tekst ‘De misdaadparadox’ een antwoord probeert te geven?
- A Hoe kan het dat de cijfers aangeven dat er minder criminaliteit is, terwijl meer jongeren crimineel gedrag vertonen?
 - B Hoe kan het dat de cijfers suggereren dat er meer jeugdcriminaliteit is, terwijl uit onderzoek blijkt dat dat niet zo is?
 - C Hoe kan het dat er volgens de cijfers minder criminaliteit is, terwijl er meer geweldsdelicten zijn?
 - D Hoe kan het dat mensen zich niet veiliger voelen, terwijl er volgens de cijfers minder criminaliteit is?

- 1p 19 Welke van onderstaande zinnen omschrijft het beste het tekstdoel van de tekst 'De misdaadparadox'?
- Het doel van deze tekst is vooral
- A de lezer aan het denken te zetten over de beleving van veiligheid en de bevindingen uit onderzoek rondom het thema criminaliteit en veiligheid.
 - B de lezer ervan te overtuigen dat het heersende onveiligheidsgevoel niet kan worden verklaard door de diverse cijfers over veiligheid en criminaliteit te vergelijken.
 - C de lezer op de hoogte te stellen van de beleving van onveiligheid door burgers en de rol van jongeren bij geweldsdelicten en andere criminaliteit.
 - D de lezer te stimuleren om het gevoel van onveiligheid niet al te serieus te nemen, gezien de verschillende elkaar tegensprekende onderzoeksgegevens.
- 1p 20 Welke van de onderstaande zinnen geeft de hoofdgedachte van de tekst 'De misdaadparadox' het beste weer?
- A De cijfers rond criminaliteit en geweldpleging dalen al jaren, maar Nederlanders voelen zich toch steeds onveiliger door het geweld van jongeren op straat en een verminderde tolerantie voor criminaliteit.
 - B Onderzoekers van het WODC stellen alles in het werk om een goed cijfermatig beeld te krijgen van de ontwikkelingen in de criminaliteit en de beleving ervan, maar onderrapportage maakt de uitkomsten onzeker.
 - C Terwijl criminaliteit en geweldpleging de laatste jaren alleen maar minder zijn geworden, maken de gewone Nederlandse burgers zich toch steeds meer zorgen over de toename van de geweldspiraal.
 - D Uit de onderzoeken naar structurele ontwikkelingen in de criminaliteit komt onvoldoende naar voren wat de invloed is van uitgaansgeweld en straatcriminaliteit op de beleving van geweld door burgers.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.